

Szemes Péter

Történelem – gyermekszemmel

Lackner László: A Skorpió jegyében

A regionális irodalmi kánonok formálásában jelentős szerepet játszik a terjedelmesebb epikus alkotások, a voltaképpeni regények csoportja. A zalai irodalomban ezért különösen fontos és öröndetes Lackner László több, mint egy évtizedes szerzői jelenléte és kap hangsúlyt a nevéhez kapcsolható epikus korpusz. Művei sorából kiemelkedik A Skorpió jegyében című ifjúsági regény, mely 1988-as első kiadása után idén újra megjelent a Móra Könyvkiadó gondozásában. A második edíció apropóját mindenek előtt a szöveget szervező történeti esemény, az 1956-os forradalom és szabadságharc, lassan közelgő félszázadik évfordulója képezte.

A regény cselekménye ennek megfelelően – amint a függelékszöveg jelzi – a Skorpió csillagkép időszakában, október 23-a és november közepe között egy átlagos nagyközségben (Lenti) zajlik. A főhős, Kovács Laci (Cila) – a szerző 13 éves alteregója – szemszögéből tárulnak fel a sorsfordító napok történései, melyek lelkileg és a fiú gondolkodásmódját illetően is érlelőnek bizonyulnak. Az éresregény momentumai, ezzel együtt Cila viszonyai öt szinten szerveződnek – az idill mind-egyiken a forradalmi események hatására változik, majd törik meg. Első az iskola, a nyilvánosság, a hivatalos, külső élet tere. A Petőfi utcai régi tanoda VIII. B osztályának mindennapjai, különösen az osztályfőnöki órák atmoszférája, a diákok (köztük a főhős baráti köre: Ladik, Farágó és Kecmec) és a néhány markáns vonással rajzolt tanerők (Irénke néni, Nándi bácsi) ábrázolása sajátos miliővé áll össze. Itt is jelen vannak azonban az államszocializmus rekvizitumai: az úttörőcsapat és az örsökre felosztott osztály, a kötelező orosz nyelv, vagy a falon függő Rákosi-kép. A kötöttségekkel, a formális renddel szembeni ellenszemből rázza le Cila és Farágó minduntalan a Szabad Élet örs szolgalelkű vezetőjét, Bukfencet, dobják kútba, majd mentik ki – teljesítve ezzel az elrendelt jócseleked-

tet – a kis Bakecet, s alakítják meg társaikkal a Kerka menti Bunkervédő Csapatot. A budapesti történe-
sek következtében aztán jelentősen módosulnak az iskola megszokott viszonyai. Az orosz helyett a német válik tanulandó nyelvvé, a diákok (így természetesen Bukfenc) nyakából lekerül a vörös nyakendő, a tanítás előtti éneklést ima, az örsöket cserkészcsapat váltja fel, majd végül, a forradalmi események előre haladtával az igazgató szünetet rendel el. A fegyveres harcból győztesen kikerült új rendszer írja elő később – a regényben kisbíró dobolja ki – az oktatás újbóli megindítását. A változások utáni első nap ismét új helyzetet talál: az osztályfőnök időközben disszidált (helyét a kedvelt Nándi bácsi veszi át), új tanárok kezdik meg a munkát (köztük a testnevelő, aki Cilát meghívja az asztalitenisz-csapatba), az örsöket pedig immár baráti társaságok szerint szervezik újra.

A mű motívumrendszerének második szintje, a főhős belső életének makroközege, a falu világa. A különböző helyszínek elsősorban Cilához kapcsolódva válnak hangsúlyossá. Ennek megfelelően jelenik meg az első világháborús emlékmű, ahol a fiú a tömegnek Petőfi Nemzeti dalát szavalja, a közelben lévő katonai laktanya, ahová először a nagyközség védelmére készülőkkel, majd barátaival megy fegyverért, a főtér, a szovjet csapatok ellen felállított ágyúkkal, Szabóék portája, ahol a tejhordás apropóján Valival találkozhat, a lányék otthona, vagy a kultúrház, a pingpongcsaták tere. Megelevenednek a nagyközség jellegzetes alakjai, állandó típusai is – a kereskedők (a mézeskalácsot és márcot áruló Bábos, a silány portékájú Lencz Jenő), az orvos (Doki apja), a falu bolondja (Lajcsika) –, legjobban mégis a Szabó család megjelenítése sikerült. Igazi népi figura az ízes hetési tájnyelvet beszélő, ravaszkodni próbáló öreg paraszt, a tehennel foglalatoskodó Szabó néni és a három állandóan éhes, buta gyerek. A helyi karakterek mellett fontos szerepet kapnak a településre érkező idegenek: az országot elhagyni igyekvők (a jól szituált család, akiket Cila és Ladik a határig kalauzol, vagy a meggyilkolt és kifosztott férfi), a zavarosban halászók (a Bertáék elhagyott házat kirabló sötét alakok) és a végül bevonuló szovjetek (az ellenforradalmárokat kereső fiatal katona, vagy a magyar származású harckocsizó, aki Lentiben keresi Szu-
ezt).

A következő szint az otthon, a belső élet mikroközege. Bátyja és apja mindennapos politikai diskurzusából, valamint a rádióban elhangzó elkapott félmondatokból értesül Cila a fővárosban zajló eseményekről. Ezen ismereteket egészítik ki az iskolában hallottak, valamint az állandó vendéggé váló unokabáty, Sándor fegyveres jelenléte és optimista helyzetjelentései. Emellett hangsúlyossá válik az anya gondoskodása, fiait féltő szeretete, melynek következtében értékesebbek lesznek a vacsorára kapott szerényebb falatok Szabóék változatos, gazdag ételénél. A család életében a tiltó rendelet érvénytelensége következtében ünneppé magasztosul a disznóölés, melynek szemléletes, realista igényű bemutatása a regény értékes pontja. A forradalom leverését követő megtorlás aztán Kovácsékat is eléri, Cila bátyját először megverik, majd Sándorral együtt elítélik, és évekre börtönbe zárják.

Míg az eddig tárgyalt három szint regénybeli funkciója alapvetően az atmoszféra, környezet megteremtése, a Kerka-parti bunkerhez, illetve a csapathoz köthető vonal, valamint a szerelmi szál (Vali) voltaképpen a mű két főtémáját képezi. A betonerődítményt a határ védelmének megszűnése után veszi birtokba a társaság (melyet a négy osztálytársaon kívül Doki, a vezető, Rágcsa, az örök közlegény, a pesti fiú, Dzsúdó, illetve Ladik Bundi nevű

kutyája alkot), s teszi lakályossá, mintegy második otthonná. Ezt az idillt is hadi esemény, ezúttal egy háborús mikrohelyzet törli meg, a rivális banda – Bunyó és a Vasöklűek – ugyanis az első sikertelen próbálkozás után másodjára a laktanyából szerzett valódi fegyverekkel foglalja el hőseink területét. Ciláék válaszul ugyancsak felfegyverkeznek, majd alapos felderítést (melynek során Farágó furfangos módon megszerzi az ellenfél zászlóját, alsónadrágját hagyva ott helyette) követően rövid, megtervezett akcióval visszaveszik várukat. Az ütközet egyetlen halottja az alattomos Pacal (kövér fiú Bunyó csapatából) által eldobott gránátot gazdájának elvinni akaró Bundi, akit Ladik még hosszú időn keresztül gyászol. Az újra elnyert bázis azonban az idő teliésre fordultával, majd a belvíz miatt használhatatlannak bizonyul, így végül Doki Rágcsának és fiatal társainak adja a kulcsokat. A hivatalosan elrendelt fegyverleadással Ciláék az utolsó veszélyes hadieszközt is eltávolítják a bunkerből, ennek során azonban Farágó véletlenül átlövi Dzsúdó lábát. A pesti srácnak a gyors orvosi segítség – Doki apja – miatt nem esik komolyabb baja, de Takácsék, a baráti csapat tagjai rosszabbul járnak, a Bérces kezében felrobbanó gránát megöli a gondatlan fiút, Takácsot pedig megvakítja. A Kerka menti Bunkervédő Csapat aztán az általános iskola befe-

Bedő Sándor: Stróbl nevelő tája

jezése után a tagok más településekre kerülése miatt végleg feloszlik.

Berta Vali képe az első, Bunyóékkal vívott győztes csata – melyben Cilát fejbe dobják – közben jelenik meg először a főhős előtt. A fiú ettől kezdve mindent elkövet, hogy megismerkedjen és kapcsolatba kerüljön a lánnyal. Az első esetlen próbálkozások után a Valihoz írt vers áttörést hoz, és a két fiatal között kibontakozik a szerelem. A bimbózó románcot a lány családjának hirtelen távozása – Berta állatorvos a nagyközség forradalmi eseményeinek egyik irányítója volt, ezért a szovjet csapatok bevonulása előtt Kanadába disszidáltak – szakítja meg, mely a bunkerért folyó harc ideje alatt történt. Cila hiába kutatja át az egész falut, az Egerszegi Évánál (Vali barátnője, Ladik udvarol neki) hagyott búcsúlevélen és a sietve kiürített házon kívül semmit sem talál, az ajándéknak szánt mézeskalács szívet így Ladikéknak adja oda. A fájó emlékeket aztán a meztelenül napozó egyetemista lány látványa és a Valitól évekkel később kapott baráti hangvételű levél enyhíti valamelyest.

Lackner László műve az intertextuális áthallások

(elsősorban Molnár Ferenc Pál utcai fiúk, valamint Móricz Zsigmond Légy jó mindhalálig c. regényével mutatkozik sok motívumbeli párhuzam) ellenére, mely a kortárs epika egyik meghatározó jegye lett – jöllehet itt nem posztmodern szövegről van szó –, illetve a néhol előforduló stiláris göröngyök ellenére eredeti és a zalai irodalomban rangos helyet elfoglaló írás. Külön értéke a több helyütt használt regionális tájnyelv, a népi szokások, eszközök bemutatása, valamint nemzeti történelmünk tragikus, de kétségkívül sorsfordító eseményének, az 1956-os forradalom és szabadságharc helyi történéseinek szemléletes ábrázolása, végül a főhős – életkorából kifolyólag – specifikus nézőpontjának következetes és hatásos érvényesítése. Remélhetőleg A Skorpió jegyében a továbbiakban nemcsak a felnőtt olvasók számára bizonyul majd lebilincselő olvasmányoknak, de a közelmúlt történeti eseményeivel és a regionális irodalom értékeivel szemben általában közönyös fiatalok számára is tanulságos és hasznos könyvélmény lesz.

(Móra Kiadó, 2005)

Tánczos György: Anno I-II.